

Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка

Навчально-науковий інститут історії та соціогуманітарних дисциплін
імені О.М. Лазаревського

Кафедра права, філософії та політології

ПОГОДЖЕНО

Протокол № 1 від 28 серпня 2020 р.

Завідувач кафедри

 проф. Чорний О.О.

СИЛАБУС

навчального курсу

«Соціально-філософські причини і механізми маніпуляції свідомістю в сучасному суспільстві»

Галузь знань – 03 Гуманітарні науки

Напрямок підготовки 033 філософія.

Спеціальність – Філософія

Освітній ступінь – магістр

Форма навчання – денна, заочна

Форма підсумкового контролю – залік

Викладач – Чорний Олександр Олексійович, професор кафедри права, філософії та політології.

Тел.: моб. +38(093)577-38-55

E-mail: o.chornyi75@gmail.com

Години консультацій – п'ятниця 12.00.-13.00

1. Анотація курсу

Навчальний курс «Соціально-філософські причини і механізми маніпуляції свідомістю в сучасному суспільстві» належить до переліку вибіркових дисциплін для студентів магістратури за спеціальністю «Філософія 033». Культура впливу на маси сьогодні відіграє вирішальну роль переважно в соціальній регуляції, у забезпеченні стабільності суспільної системи, у знятті суперечностей між владою і суспільством, бізнесом і суспільством, людиною і суспільством. Однак рівень культури впливу на маси, на людину цілком залежить від взаємодії різних видів культури – матеріальної, духовної, політичної, культури людського побуту (взаємодія і розвиток цінностей). Адже маса об'єднана цінностями, прагненнями більш вмотивована та монолітна. Така маса – основа стійкості та прогресу суспільства, вона об'єднана навколо цінностей і навколо лідера. Інструментом формування суспільної маси є вся система владних відносин, структури виробництва і споживання, традиції, стосунки, емоційні та інтелектуальні реакції, що поєднують споживачів та виробників, політиків та виборців тощо. Сучасні комунікаційні технології багатократно збільшили можливості деструктивного інформаційного впливу на великі групи людей. Виникає необхідність в організації інформаційно-психологічної безпеки, під якою варто розуміти стан захищеності людини від деструктивного інформаційного впливу (впровадження руйнівної та іншої шкідливої інформації у свідомість або підсвідомість), що призводить до неадекватного сприйняття дійсності, порушення прав і життєво важливих інтересів особи.

Навчальний курс «Соціально-філософські причини і механізми маніпуляції свідомістю в сучасному суспільстві» розрахований на здобувачів вищої освіти магістра з урахуванням наявності у них базового рівня знань (освітнього ступеня бакалавра). Здобувачі навчаються за освітньо-професійними програмами підготовки магістра. Курс побудований відповідно до вимог Європейської Кредитно-Трансферної системи (ECTS).

Курс «Соціально-філософські причини і механізми маніпуляції свідомістю в сучасному суспільстві» для студентів магістратури розрахований на III-й семестр, передбачає 4 кредити, 120 годин, 30 годин лекцій, 90 годин самостійної роботи.

2. Структура курсу. Заняття проводяться у вигляді лекцій з використання інтерактивних методів навчання. Логічне завершення дисципліни - залік.

Перша частина курсу присвячено розгляду предмету, завдань, основних напрямків та методів філософських досліджень; аналізу понятійно-категоріального апарату; дослідженню основних нейролінгвістичних технологій маніпулятивного впливу. Друга частина курсу присвячена дослідженню практики застосування сугестивного впливу на інформаційне суспільство через інтернет середовище, застосування технології чорного піару; дослідження різноманітних форм захисту від маніпулятивного впливу.

3. Передреквізити курсу.

Для освоєння змісту навчального курсу необхідно засвоїти навчальний матеріал з таких фундаментальних і галузевих дисциплін як філософія, історія філософії, соціальна філософія, філософська антропологія, культурологія т.п.

4. Постреквізити курсу.

Після вивчення дисципліни отримані здобувачем вищої освіти магістра знання, вміння та навички будуть необхідні для засвоєння навчального матеріалу аспірантури з філософії.

5. Метою освоєння курсу «Соціально-філософські причини і механізми маніпуляції свідомістю в сучасному суспільстві» є загальне теоретичне розуміння феномену «маніпуляція» та їх значення в сучасному інформаційно-комунікативному суспільстві. Сформувати загальне розуміння видів і способів маніпуляції суспільною свідомістю, ролі інформації, політичної та державно-управлінської системи у сприянні чи перешкоджанні цьому процесові. Курс

«Соціально-філософські причини і механізми маніпуляції свідомістю в сучасному суспільстві» має сформувати критичне мислення, навички захисту від шкідливих і прихованих інформаційно-психологічних впливів.

5. Очікувані результати курсу.

Знати:

- зміст та сутність феномену «маніпуляція»;
- Основні категорії та поняття маніпулятивного впливу;
- Історію розвитку маніпулятивних технологій;
- сучасні методи та засоби маніпуляцій свідомістю;
- особливості та форми маніпулятивного впливу в Інтернеті;
- технології захисту від маніпуляцій свідомістю.

Вміти:

- використовувати здобуті теоретичні знання про можливі маніпуляції на практиці;
- розрізняти маніпулятивну інформацію від достовірної;
- виявляти засоби та методи маніпулятивних технологій;
- протистояти «чорному» піару;
- розпізнавати засоби маніпулятивного впливу в Інтернеті;

6. Організація навчання.

Зміст вий модуль	№ п/п	Тема	Кількість годин			
			Лекції (стаціонар/ заоч.відділ)	Семін (стаціонар/ заоч.відділ)	СРС (стаціонар/ заоч.відділ)	Всього (стаціонар/ заоч.відділ)
Модуль 1.						
	1	Основні поняття та сутність маніпулятивного впливу.	4/2		12\14	16/16

2	Сутність та зміст технологій маніпуляцій свідомістю людини.	4/		12\14	16/14
3	Сучасні технології лінгвістичного програмування.	2/		10\14	12/14
4	Політичні маніпуляції та маркетинг.	4/2		12\14	16/16
Модуль 2.					
5	Інформаційне суспільство та маніпулятивні технології.	4/		10\14	14/14
6	Піар технології без правил та обмежень.	4/		12\14	16/14
7	Маніпулятивні технології а Інтернеті.	4/2		12\14	16/16
8	Техніки захисту від маніпулятивного впливу.	4/2		10\14	14/16
Разом годин		30/8		90/112	120

7. Контрольні питання до заліку:

1. Розкрийте походження феномену «маніпуляція».
2. Охарактеризуйте основні ознаки психологічного визначення маніпулювання.
3. Назвіть та розкрийте основні складові процесу маніпулювання
4. Розкрийте еволюцію феномену «маніпуляція».
5. Дайте характеристику таким поняттям: «інформаційний вплив», «інформаційно-психологічний вплив», «інформаційно-технічний вплив» «безпека інформаційно-технічної інфраструктури».
6. Визначте поняття «акція інформаційного впливу» і «спеціальна інформаційна операція», покажіть їхнє співвідношення. Охарактеризуйте етапи, ознаки, цілі й суб'єктів проведення спеціальних інформаційних операцій.
7. Розкрийте основні методи проведення спеціальних інформаційних операцій та акцій інформаційного впливу.
8. Дайте визначення поняття «інформаційна війна», перерахуйте її завдання та об'єкти деструктивного інформаційного впливу.
9. Визначте об'єкти посягань і види інформаційної зброї.

10. Розкрийте походження феномену “сугестивні технології”.
11. Дайте визначення сугестивності та назвіть основні сугестивні підходи для здійснення психологічного впливу.
12. Охарактеризуйте основні сугестивні підходи, що застосовуються при здійсненні психологічного впливу.
13. Охарактеризуйте сугестивний вплив за допомогою психотронних засобів.
14. Чим відрізняється застосування нейролінгвістичного програмування в медичній та політичній сферах?
15. Чи погоджуєтесь Ви з емпіричним постулатом “карта – не територія”? Відповідь проілюструйте прикладами із власного досвіду.
16. У чому суть постулату “екологічності” в НЛП? Чому його постійно порушують як у політичній сфері, так і в бізнесі?
17. За яких умов можна кваліфікувати поразку політичного лідера на виборах як: а) катастрофу, фатальний крах, фіаско тощо; б) процес набуття досвіду?
18. Як слід розуміти постулат НЛП “найгнучкіша людина має найбільший вплив у системі”? Чи суперечить ця теза нормам суспільної моралі?
19. За яких умов візуал може зрозуміти аудіала? Чи можна процес налагодження такого контакту назвати маніпулюванням? Відповідь обґрунтуйте.
20. Що таке “сенсорна гострота” в НЛП? Які ви знаєте способи її посилення?
21. У чому полягає фаза підлаштування? Які складові цього процесу?
22. Назвіть характерні риси та особливості етапу приєднання до: а) окремої людини; б) групи; в) мас.
23. Якою мірою етап приєднання впливає на етап ведення?
24. На яких базових засадах ґрунтується нейромаркетинг? Які особливості його застосування в політичній сфері?

25. Яку роль відіграє фактор мотивації в структурі нейромаркетингу?
26. Чим відрізняється в аспекті нейронної активності сприйняття оточуючих подразників чоловіками та жінками? Як це використовують політичні маніпулятори?
27. Охарактеризуйте одне з телевізійних політичних токшоу з погляду використання інструментарію та технологій нейромаркетингу.
28. Яку роль у бізнесі та політиці відіграє процес інсценування? Назвіть його характерні риси й особливості.
29. Чи є захист від нейромаркетингових технологій? Як можна їм протидіяти на суспільному рівні? Чи може суспільство після їх виникнення та застосування стверджувати, що відбулися справедливі вибори?
30. Дайте визначення поняттю “інформаційне суспільство”. Які є наукові підходи до вивчення цього феномену? Які напрями важливі в дослідженні інформаційного суспільства як об’єкта сугестивного впливу?
31. Яким чином пов’язані геоекономіка, геополітика й нові форми комунікації?
32. Що варто розуміти під терміном “інформаційно-комунікативне суспільство”?
33. Яка історія розвитку інформаційно-комунікативного суспільства?
34. Які нові комунікативні технології впливу на людство з’явилися в інформаційно-комунікативному суспільстві? Надайте коментарі.
35. Доведіть, що вплив інформаційного поля на індивідуальну й суспільну свідомість є значущим чинником формування особистості в інформаційно-комунікативному співтоваристві.
36. Охарактеризуйте технології маніпулювання свідомістю, що склалися в інформаційно-комунікативному суспільстві (реклама, сейлз промоушн, продакт плейсмент, пропаганда, НЛП, піар й ін.).

37. Як змінилася роль піартехнологій за останні роки? Дайте визначення піару з урахуванням сугестивного аспекту.

38. На яких “трьох китах” ґрунтується сугестивний вплив піару? Наведіть приклади.

39. Розкрийте сутність чорних піартехнік. На основі яких психолінгвістичних принципів мотивуючого впливу маніпулятора/сугестора на підсвідомість людини вони побудовані? Наведіть приклади.

40. На яких лінгвістичних сугестивних технологіях ґрунтується чорна риторика? Наведіть приклади піардискурсів, де застосовані сугестивні компоненти.

41. Доведіть, що неправда є сугестивним принципом впливу, який націлений на зміну свідомості суспільства.

42. Що таке чорна риторика, охарактеризуйте її основні правила.

43. Які є техніки протидії сугестивному впливу? Розіграйте піарситуацію “мережевий маркетинг – продаж товару”. Як протидіяти нав’язливим продавцям?

44. Чому сугестію можна віднести до форми комунікації?

45. Прокоментуйте визначення Інтернету, запропоновані різними дослідниками, із позицій передумов для здійснення сугестивного впливу в мережі.

46. Дайте характеристику аудиторії, найбільш підданій сугестивному впливу в мережі.

47. Які функції інтернету дозволяють його розглядати як нову сферу комунікативної діяльності? Чи трансформувалися маніпулятивні технології в інтернеті? Чому?

48. Що таке емпатія, і чому вона визначає ефективність сугестивного впливу в інтернетній комунікації?

49. Розкрийте комунікативну сутність мережевих спітовариств. Чому в сучасному суспільстві актуальні мережеві комунікації? У чому полягають особливості сугестивного впливу в мережі?

50. Визначте сутність нової галузі наук – соціальних комунікацій. Які аспекти сугестивного впливу в інтернеті можна відзначити з позицій соціальних комунікацій?

51. Наведіть приклади інтелектуальної рецепції та психічного зараження мережевих спітовариств, застосовуючи матеріали останніх соціально-політичних подій.

52. Доведіть на прикладах інтернет комунікації, що формування символічних систем має на меті встановлення влади. Які комунікативні якості інтернету забезпечують ефективність сугестії?

53. Які принципи сугестивної лінгвістики? Які лінгвістичні прийоми сугестії використовуються в інтернеті?

54. Які техніки сугестивного впливу використовуються в інтернетівських жанрах? Наведіть приклади.

55. Розкрийте основні поняття психологічного захисту.

56. Дайте характеристику базовим стратегіям та механізмам психологічного захисту.

57. Розкрийте основні ознаки наявності маніпулятивних спроб сугестивного впливу.

58. Охарактеризуйте основні правила протистояння маніпулятивному впливу.

59. Якою мірою ефекти, пов'язані з механізмами психічного відображення, впливають на процес формування захисту від політичного маніпулювання?

60. Чим відрізняється свідомий психологічний захист від несвідомого?

61. Які особливості групових захисних механізмів? У яких діях, процесах, явищах вони виявляються?

62. За яких умов доцільно використовувати: а) пасивний психологічний захист; б) активний психологічний захист?

63. Назвіть та охарактеризуйте позитивні й негативні наслідки застосування контр маніпуляції.

8. Порядок оцінювання.

Семестровий підсумковий контроль проводиться у формі заліку, що полягає в оцінці засвоєння магістрами знань на підставі виконання ними певних видів робіт на аудиторних заняттях і виконання індивідуальних завдань.

- а) робота на лекції (активність роботи, ведення зошитів і написання конспектів)..... до 20 балів
- б) самостійна робота (реферат)..... до 15 балів
- в) модульна контрольна робота..... до 20 балів
- г) інші види робіт (наук.робота, творчі завдання, олімпіади) до 20 балів
- д) залік до 25 балів

Ведення конспекту лекцій оцінюється за наступним критеріями: повнота, охайність, грамотність. Наявність усіх компонентів лекцій, які відповідають усім вимогам, може бути оцінено від 10 до 20 балів; неохайне оформлення - від 5 до 10 балів; за відсутності конспекту окремих лекцій або недостатньо повне відображення лекційного матеріалу у конспекті - від 1 до 5 балів.

Відповідь на індивідуальному занятті оцінюється за наступними критеріями:

7 - 8 балів - студент у повному обсязі опрацював програмний матеріал (основну і додаткову літературу, джерела), має глибокі й міцні знання, упевнено оперує набутими знаннями, виявляє розуміння юридичних понять, робить аргументовані висновки, може вільно висловлювати власні думки і переконливо їх аргументувати, аналізувати юридичну інформацію, здатний презентувати власне розуміння, оцінку правових явищ, має досить міцні навички роботи з нормативно-правовими актами;

5 - 6 балів - студент вільно володіє навчальним матеріалом (опрацював основну і деяку частину додаткової літератури і джерел), узагальнює окремі факти і формулює нескладні висновки, обґрунтовує свої висновки конкретними фактами, взятими з підручників, посібників, нормативно-правових документів, може дати порівняльну характеристику правових явищ, визначення понять,

самостійно встановлює причинно-наслідкові зв'язки, узагальнює та застосовує набуті знання;

3 - 4 бали - студент загалом самостійно відтворює програмний матеріал (на рівні підручника), може дати стисло характеристику питання, загалом правильно розуміє правові терміни, але у викладеному матеріалі допускає істотні прогалини, виклад несамоцїний (переказ підручника), є певні неточності як у матеріалі, так і у висновках, аргументація слабка;

2 бали - студент за допомогою викладача намагається відтворити матеріал, але відповідь неповна, в ній налічується багато неточностей, головний зміст матеріалу не розкрито;

1 бал - студент має лише приблизне уявлення про питання, що розглядається на занятті, може сказати два-три речення по суті питання, назвати деякі правові документи, головний зміст матеріалу не розкрито.

Самостійна робота передбачає опрацювання винесених питань і може виконуватися у формі рефератів. В залежності від якості виконання оцінюється від 1 до 15 балів.

За виконання модульної контрольної роботи студенти можуть отримати максимально 20 балів. Неповна відповідь на запитання, в якій налічується багато неточностей, недостатнє володіння науковим апаратом оцінюється від 0 до 10 балів; відповідь, яка позбавлена серйозних неточностей, але має окремі недоліки, оцінюється від 10 до 15 балів. Повна відповідь оцінюється від 15 до 20 балів.

Складання заліку. Якщо студент отримав протягом навчальних модулів незадовільну оцінку (35-59 балів), він може скласти залік, але тільки з дозволу деканату. Кожен студент, який отримав більше 59 балів, має можливість підвищити свій рейтинг під час складання заліку, але не більше, ніж на 25 балів, і є таким, що успішно склав залік.

9. РОЗПОДІЛ БАЛІВ ЗА РЕЙТИНГОВОЮ СИСТЕМОЮ

Поточне тестування та самостійна робота								Різні форми	Сума
Змістовий модуль 1-2				Змістовий модуль 3-4					100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8		
7	7	7	7	8	8	8	8	40	

10. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90-100	A	відмінно	

83-89	B	добре	зараховано
75-82	C		
68-74	D	задовільно	
60-67	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. Політика курсу.

Здобувач вищої освіти магістра зобов'язаний відвідувати заняття всіх видів відповідно до встановленого дирекцією розкладу, не запізнюватися, мати відповідний зовнішній вигляд. У разі відсутності через хворобу надати відповідну довідку. Пропущені заняття відпрацьовувати у визначений викладачем час. Студент повинен старанно виконувати завдання, брати активну участь в навчальному процесі.

12. Політика академічної доброчесності.

Дотримання академічної доброчесності студентами передбачає:

- ✓ Самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- ✓ Посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- ✓ Дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- ✓ Надання достовірної інформації про результати власної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

13. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Алдер Г. НЛП. Современные психотехнологии / Г.Алдер. – СПб. : Питер, 2001. – 160 с.
2. Алдер Г. НЛП-графика. Мышление в рисунках и образах / Г.Алдер. – СПб. : Питер, 2003. – 192 с.

3. Алдер Г. Практика эффективного использования времени / Г.Алдер. – СПб. : Питер, 2001. – 256 с.
4. Алдер Г. Технология НЛП / Г.Алдер. – СПб. : Питер, 2001. – 224 с.
5. Альдер Х. НЛП: Наука и искусство для достижения совершенства. Самоучитель по НЛП / Х.Альдер ; пер. с англ. – Мн. : Изд. В.П.Ильин, 1998. – 189 с.
6. Альдер Х. Самоучитель НЛП: Как изменить свою жизнь за 21 день. Методические рекомендации к курсу НЛП-тренинга / Х.Альдер. – М. : Издво “Центр НЛП-тренинга”, 2001. – 192 с.
7. Андреас К. Измените свое мышление и воспользуйтесь результатами: Новейшие субмодальные вмешательства НЛП / К.Андреас, С.Андреас. – М. : Олма-пресс, 2004. – 256 с.
8. Андреас С. Сердце разума: Практическое использование методов НЛП / С.Андреас, К.Андреас. – М. : ИОИ, 2001. – 328 с.
9. Андреас С. Трансформация “Я”: Стань таким, каким ты хочешь быть / С.Андреас ; пер. с англ. – СПб. : Прайм-Еврознак ; М. : Олма-Пресс, 2004. – 320 с.
10. Антоненко М. Бисер, свинья, курица, психотерапия, или групповая карикатурная демонология / М.Антоненко, Ю.Степура. – М. : КСП+, 2002. – 192 с.
11. Бакиров А. НЛП. Роли, которые играют люди / А.Бакиров. – СПб. : Питер, 2002. – 160 с.
12. Бакиров А. НЛП: игры, в которых побеждают женщины / А.Бакиров. – СПб. : Питер, 2004. – 224 с.
13. Бессонов Б.Н. Идеология духовного подавления / Б.Н.Бессонов. – М., 1971. – 295 с.

14. Бивер Д. НЛП для самообучения. Как учиться быстро и эффективно, используя свой мозг на 100 % / Д.Бивер. – М. : Маркетинг, 2001. – 184 с.
15. Боденхамер Б. НЛП-практик. Полный сертификационный курс / Б.Боденхамер. – М. : Олма-пресс, 2003. – 272 с.
16. Бойко О. Д. Анатомія політичного маніпулювання / О. Д. Бойко. – Ніжин : Міланік, 2007. – 223 с.
17. Бойко О.Д. Анатомія політичного маніпулювання / О.Д.Бойко. – Ніжин, 2007. – 223 с.
18. Бойко О.Д. Політичне маніпулювання / О.Д.Бойко. – К., 2010. – 432 с.
19. Болстад Р. PRO-FUSION: Модель изобилия и психического благополучия: НЛП и энергетические практики Востока / Р.Болстад, М.Хэмблетт, К.Дайер-Хурайа ; пер. с англ. – М. : ИД София, 2004. – 416 с.
20. Болстад Р. НЛП в психотерапии / Р.Болстад, М.Хэмблетт. – СПб. : Питер, 2003. – 240 с.
21. Брейкер Я. НЛП-Защита. Скажи “нет” манипуляторам / Я.Брейкер. – СПб. : Вектор, 2009. – 192 с.
22. Брижко В. Нормативно-правові та методологічні засади упорядкування інформаційних відносин : наук.-методол. посіб. / В. Брижко, В. Цимбалюк, М. Швець ; Акад. прав. наук України. – Київ, 2009. – 322 с.
23. Брэдбери Э. Развитие НЛП-навыков / Э.Брэдбери. – СПб. : Питер, 2002. – 160 с.
24. Бэйли Р. НЛП-консультирование / Р.Бэйли. – М. : КСП+, 2000. – 320 с.
25. Бэйтсон Г. Ангелы страшатся / Г.Бэйтсон, М.Бэйтсон. – М. : Технологическая школа бизнеса, 1994. – 216 с.

26. Бэндлер Р. Из лягушек – в принцы. Вводный курс НЛП тренинга / Р.Бэндлер, Д.Гриндер. – М. : Флинта, 2000. – 224 с.
27. Бэндлер Р. “Трансформейшн”. НЛП и структура гипноза / Р.Бэндлер, Д.Гриндер. – Сыктывкар : Флинта, 2000. – 296 с.
28. Бэндлер Р. Используйте свой мозг для изменения. Нейролингвистическое программирование / Р.Бэндлер. – Воронеж : МОДЭК, 2001. – 224 с.
29. Бэндлер Р. Магия в действии / Р.Бэндлер. – СПб. : ПраймЕврознак, 2004. – 192 с.
30. Бэндлер Р. Нейролингвистическое программирование: Структура магии / Р.Бэндлер, Д.Гриндер. – СПб. : Белый кролик, 1996. – 496 с.
31. Бэндлер Р. Рефрейминг. Ориентация личности с помощью речевых стратегий (тематическое продолжение книги “Из лягушек в принцы”) / Р.Бэндлер, Дж.Гриндер. – Воронеж : МОДЭК, 1995. – 256 с.
32. Бэндлер Р. Руководство по субмодальностям / Р.Бэндлер, У.Макдоналд. – М. : Олма-пресс, 2004. – 128 с.
33. Бэндлер Р. Структура магии. Т. 1: Книга о языке и психотерапии / Р.Бэндлер, Д.Гриндер. – СПб. : Прайм-Еврознак ; М. : Олма-пресс, 2004. – – 256 с.
34. Бэндлер Р. Структура магии. Т. 2: Книга о коммуникациях и изменениях / Р.Бэндлер, Д.Гриндер. – СПб. : Прайм-Еврознак ; М. : Олма-пресс, 2004. – 224 с.
35. Бэндлер Р. Технология убеждения / Р.Бэндлер, Дж. Ла Валль. – СПб. : Прайм-Еврознак, 2004. – 192 с.
36. Варій М. Й. Політико-психологічні передвиборні та виборчі технології : навч.-метод. посіб. / М. Й. Варій. – Київ : Ельга ; Ніка-Центр, 2003. – 400 с. – (Серія «Новітня психологія» ; вип. 11).

37. Вестник НЛП. – М. : КСП+ ; Московский центр НЛП в образовании, 2001. – Вып. 3. – 384 с.
38. Вестник НЛП. – М. : КСП+, 1999. – Вып. 1. – 272 с.
39. Вестник НЛП. – М. : КСП+, 2000. – Вып. 2. – 400 с.
40. Волкер В. Проект НЛП: исходный код / В.Волкер. – М. : Маркетинг, 2002. – 220 с.
41. Волков Е. Обманы вокруг нас / Е.Волков // Московский психологический журнал. – 2004. – № 1. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://magazine.mospsy.ru/nomer1/obman.shtml>.
42. Гагин Т.В. Модели НЛП в работе психолога / Т.В.Гагин, С.С.Козакевич. – М. : ИПТ, 2002. – 288 с.
43. Гагин Т.В. Новый код НЛП, или Великий канцлер желает познакомиться! / Т.В.Гагин, В.В.Уколов. – М. : ИПТ, 2003. – 248 с.
44. Гармаш Н. С. Мас-медіа на демократизаційних процесах перехідного суспільства (на прикладі українських і російських парламентських виборчих кампаній) : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Гармаш Наталя Сергіївна ; Харк. нац. ун-т. ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2009. – 216 арк. : табл.
45. Гармаш Н. С. Мас-медіа на демократизаційних процесах перехідного суспільства (на прикладі українських і російських парламентських виборчих кампаній) : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Гармаш Наталя Сергіївна ; Харк. нац. ун-т. ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2009. – 16 с.
46. Гарратт Т. Эффективный тренинг с помощью НЛП / Т.Гарратт. – СПб. : Питер, 2002. – 256 с.
47. Гордеев М.Н. НЛП в психотерапии / М.Н.Гордеев, Е.Г.Гордеева. – М. : ИПТ, 2002. – 272 с.

48. Горошко Е.И. Информационно-коммуникативное общество в гендерном измерении : моногр. / Е.И.Горошко. – Х. :ФЛП Либуркина Л.М, 2009. – 816 с.
49. Дилтс Р. Фокусы языка. Изменение убеждений с помощью НЛП / Р.Дилтс ; пер. с англ. – СПб. : Питер, 2008. – 314 с.
50. Доценко Е. Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы и защита / Е. Л. Доценко. – М. : ЧеРо, 1997. – 344 с.
51. Доценко Е.Л. Психология манипуляции / Е.Л.Доценко. – М., 1996. – 210 с.
52. Доценко Е.Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы и защита / Е.Л.Доценко. – СПб. : Речь, 2003. – 304 с.
53. Информационно-психологическая безопасность в эпоху глобализации : учеб. пособ. / [В.М.Петрик, В.В.Остроухов, А.А.Штоквиш и др.] ; под. ред. В.В.Остроухова. – К., 2008. – 544 с.
54. Інформаційна безпека (соціально-правові аспекти) : підруч. / [В.В.Остроухов, В.М.Петрик, М.М.Присяжнюк та ін.] ; за заг. ред. Є.Д.Скулиша. – К. : КНТ, 2010. – 776 с.
55. Кара-Мурза С. Г. Власть манипуляции / С. Г. Кара-Мурза. – М. : Академ. проект, 2007. – 380 с. – (Социально-политические технологии).
56. Кара-Мурза С. Г. Манипуляция сознанием : учеб. пособие / С. Г. Кара-Мурза. – Київ : Оріяни, 2003. – 500 с.
57. Кара-Мурза С.Г. Манипуляция сознанием / С.Г.Кара-Мурза. – М. : Алгоритм, 2004. – 528 с.
58. Кара-Мурза С.Г. Маніпуляція свідомістю / С.Г.Кара-Мурза. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.kara-murza.ru/manipul.htm.
59. Карнеги Д. Как завоевывать друзей и оказывать влияние на людей / Д.Карнеги. – М., 1989. – 288 с.

60. Ковалёв С.В. Введение в современное НЛП. Психотехнологии личностной эффективности : учеб. пособ. / С.В.Ковалёв ; Рос. акад. образования, Моск. психол.-социал. ин-т. – [2-е изд., доп. и перераб.]. – М. : Моск. психол.-социал. ин-т, 2004. – 547 с.
61. Компанцева Л.Ф. Гендерные основы Интернет-коммуникации в постсоветском пространстве : моногр. / Л.Ф.Компанцева. – Луганск : Альмаматер, 2006. – 392 с.
62. Компанцева Л.Ф. Интернет-лингвистика: коммуникативнопрагматический и лингвокультурологический подходы : моногр. / Л.Ф.Компанцева. – Луганск : Знание, 2008. – 528 с.
63. Компанцева Л.Ф. Философия Сети Интернет: школа Бернарда Лонергана и славянский опыт : моногр. / Л.Ф.Компанцева. – Луганск : Знание, 2006. – 352 с.
64. Лалак О. М. Жорстокі «жарти» або глобальна шахова гра : штучна і цілеспрямована примітивізація мислення і аналітичних здібностей народу. Маніпулювання свідомістю, підсвідомістю і психікою людей / О. М. Лалак. – Київ : [б. в.], 2006. – 45 с. : іл.
65. Лебедев-Любимов А.Н. Психология рекламы / А.Н.ЛебедевЛюбимов. – СПб. : Питер, 2008. – 384 с.
66. Лисичкин В.А. Глобальная империя Зла. Новая геополитическая расстановка сил / В.А.Лисичкин, Л.А.Шелепин. – М. : “Крымский мост-9Д”, 2001. – 445 с.
67. Любимов А. НЛП. Мастерство коммуникации / А.Любимов. – СПб. : Питер, 2003. – 224 с.
68. Мак-Люэн М. Галактика Гуттенберга: Становление человека печатающего / М.Мак-Люэн. – М. : Акад. проект, 2005. – 496 с.

69. Мак-Люэн М. Понимание Медиа: внешние расширения человека / М.Мак-Люэн ; пер. с англ. В.Николаева. – М. ; Жуковський : КАНОН-прес-Ц, Кучково поле, 2003. – 464 с.
70. Мельник Г.С. Mass Media: Психологические процессы и эффекты / Г.С.Мельник. – СПб., 1996. – 159 с.
71. Миссия НЛП: новейшие американские психотехнологии / [С.Андреас, К.Герлинг, Ч.Фолкнер, Т.Халбом и др.]. – М. : ИОИ, 2000. – 352 с.
72. Неклесса А.И. Глобализация: новый цивилизационный контекст / А.И.Неклесса. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.futurerussia.ru/conf/forum_infosociety_neklessa.html.
73. Онуфрик Я. Б. Психологічні технології виборчої кампанії : настрої суспільства, політичний імідж, чорний піар, моделі управління, маніпуляція свідомістю / Ярослава Онуфрик ; Центр медіа проектів. – Чернівці : Букрек, 2011. – 87 с.
74. Петрик В.М. До питання про застосування методів НЛП в інформаційно-психологічних операціях / В.М.Петрик, К.О.Прокоф'єва // Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. – 2009. – № 2. – С. 71-76.
75. Плигин А.А. Руководство к курсу НЛП-Практик / А.А.Плигин, А.В.Герасимов. – М. : КСП+; Центр НЛП в образовании, 2000. – 576 с.
76. Подборка о суггестивных методах. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://vm.msun.ru/Art_school/Suggestiv.htm.
77. Присяжнюк М. М. Суггестивні технології маніпулятивного впливу : навч. посіб. / М. М. Присяжнюк, Л. Ф. Компанцева, Є. Д. Скулиш [та ін.] ; ред.: Є. Д. Скулиш ; Нац. акад. СБУ. – Київ, 2010. – 247 с.
78. Присяжнюк М.М. Використання нейролінгвістичного програмування для маніпулювання свідомістю / М.М.Присяжнюк // Соціальна психологія. – 2008. – № 5. – С. 137-141.
79. Прокофьев В.Ф. Объект атаки – подсознание человека / В.Ф.Прокофьев // Военная безопасность Российской Федерации в XXI веке. –

М., 2004. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://www.vegroup.ru/vr13_124.html.

80. Скобл Р. Разговор дороже денег. Как блоггинг меняет общение бизнеса и потребителей / Р.Скобл, Ш.Израэл. – СПб. :ИД “Питер”, 2007. – 368 с.

81. Сугестивні технології маніпулятивного впливу : навч. посіб. / [В.М.Петрик, М.М.Присяжнюк, Л.Ф.Компанцева та ін.] ; за заг. ред. Є.Д.Скулиша. – К., 2010.

82. Сучасні технології та засоби маніпулювання свідомістю, ведення інформаційних війн і спеціальних інформаційних операцій : навч. посіб. / [В.М.Петрик, В.В.Остроухов, О.А.Штоквиш та ін.]. – К. : Росава, 2006. – 200 с.

83. Сучасні технології та засоби маніпулювання свідомістю, ведення інформаційних війн і спеціальних інформаційних операцій : навч. посіб. / В. М. Петрик [та ін.]. – Київ : Росава, 2006. – 208 с.

84. Филлипс Д. PR в Интернете / Д.Филлипс. – М. : ФАИР-ПРЕСС, 2004. – 320 с.

85. Цуладзе А. Политические манипуляции или Покорение толпы / А. Цуладзе. – М. : ООО «Университет», 1999. – 142 с.: ил.

86. Цуладзе А.М. Политические манипуляции, или Покорение толпы / А.М.Цуладзе. – М. : Книжный дом “Университет”, 1999. – 144 с.

87. Шерковин Ю.А. Психологические проблемы массовых информационных процессов / Ю.А.Шерковин. – М. : Наука, 1973. – 215 с.

88. Шиллер Г. Манипуляторы сознанием / Г. Шиллер ; пер. с англ.: В. М. Погостин, А. Н. Бурмистренко ; науч. ред.: Я. Н. Засурский. – М. : Мысль, 1980. – 326 с.

89. Шляхтун П. П. Політологія / П. П. Шляхтун. – Київ : Либідь, 2002. – 576 с.

90. Щербатых Ю. В. Психология выборов. Манипулирование массовым сознанием: механизмы воздействия : популярная энциклопедия / Ю. В. Щербатых. – М. : Эксмо, 2005. – 399 с. – (Психология общения).

91. Щербина В.Н. Сетевые сообщества в ракурсе социологического анализа: Опыт рефлексии становления «киберкоммуникативного континуума» / В.Н.Щербина. – Запорожье : Просвіта, 2001. – 228 с.

92. Яроцький Л. В. Як умирала ілюзія. (Маніпулювання масовою свідомістю) / Л. В. Яроцький ; Житомир. держ. пед. ун-т ім. І. Франка. – Житомир : Полісся, 2000. – 39 с.